

*Др Драгана Ђорић, доцент
Правног факултета у Новом Саду*

МОДЕРНОСТ ОДНОСА ИСТИНЕ И ЛАЖИ И ЊИХОВА ЕТИЧКА, ФИЛОЗОФСКА И ДРУШТВЕНА ВРЕДНОСТ¹

Сажетак: Однос истине и лажи се мењао током времена. Истина, иако лепа и трајна и основ за успостављање правде, иста је све мање потребна свету у коме лаж, или боље речено, не-истина, иставаља границе самој истини. Која је етичка, филозофска и друштвена вредност оба појма и каква је њихов међусобни однос, тема есеја је којом се аутор бави у овом раду.

Кључне речи: *истина, лаж, не-истина, етика*

Уводне напомене

За појам „истине“ се углавном везују термини „правде“, „доброг“ или „исправног“. Тако је Р. Лукић тврдио да „нема ли истине, нема ни правде“². Она је прихваћена као неопходан и претходни услов за остварење правде, јер, како је сматрао Лукић даље, тежећи истини, ми тежимо да смањимо неистину. Не-истина се ипак не може у потпуности искоренити, нити се семе истине може тако чврсто засадити и давати толико леп плод, као што некад то чини-не-истина.

Истина је, тврди Платонов Клиније, „нешто лепо и трајно,³ што се појављује увек у истом облику и важи једном заувек, али је проблем што

¹ Чланак је настао у оквиру рада на пројекту „Теоријски и практични проблеми стварања и примени права (ЕУ и Србија)“, који се финансира из средстава Правног факултета у Новом Саду

² Радомир Лукић: Систем филозофије права, Савремена администрација, Београд, 1992, стр.469

³ Platon; Zakoni, Kultura, Zagreb, str .18. Prevod : Veljko Gortan.

људе често треба уверавати у њену лепоту и корисност. И чак често, уверавати их у њено постојање. Истина је сама суштина човека, тврдиће неки савремени теоретичари, јер човек поставља питање истине на исти начин и у исто време када поставља и питање о сопственом постојању.⁴ Тако, потрага за истином је потрага не само зарад истине саме, већ и због потраге за људском суштином. Прагматичари стога откривање истине сматрају крајем потраге, и достизањем не само истине већ и људске суштине.⁵

Крај 19. и почетак 20 века доносе тзв. идентитетску теорију истине, према којој је истина идентична неком факту, коју су заступали Г.Е.Мур и Б.Расел. Међутим, ако је факт лажан, онда је и истина до које се стигло-лажна?⁶

Али шта је заправо истина, далеко и одвојено од свих ових „високих“ разговора о њеној светости?

Покушаји дефинисања истине

Истина је, сматрао је Сократ, оно што је заједничко у мноштву појединачних мишљења. Аристотел, ипак, тврдио је да је истина својство судава који одговарају објективној стварности.⁷ А стварност је објективна јер су факти који је чине објективно проверљиви на различите начине. Дакле, и ако је почетни факт на коме смо базирали истиносни исказ био лажан у неком виду, ту његову истинитост или лаж можемо проверити пре него што конституишемо финални истинит исказ.

Истина је оно што се **признаје** за истину, сматрају неки савремени теоретичари, иако су њене премисе можда погрешне, или је неко погрешно у самом процесу признавања.⁸ Таква истина није самим чином признања и референтна истина, и може чак бити рангирана по својој важности, као мање или више битна. Треба имати у виду да се признања не одnose увек на актуелне догађаје. Потреба да се креира сопствена свест производи признање, којим се особа, у ситуацији када чини грешку, жели оправдати пред другима или собом. Премда, неретко људи греше и приликом утврђивања истине⁹, намерно или случајно, а такве неистине, које на-

⁴ Gerhard Špenger: О вредности истине и “истине” у праву, *Pravni život* br 12/1997, str. 1113.

⁵ Glanzberg, Michael, "Truth", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2009 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2009/entries/truth/>>.

⁶ Glanzberg, Michael, наведено дело.

⁷ Слободан Бељански, Истина и људско достојанство у кривичном праву, *Гласник АКВ*, 4/1985, стр 1-15.

⁸ „*Translating Truth, Booknote on „Troubling Confessions: Speaking Guilt in Law and Literature“*“, Peter Brooks, *University of Chicago Press*, 2000, in : *Harvard Law Review*, vol 114, issue 2, December 2000, ppg : 640-647.

⁹ Радомир Лукић, наведено дело, стр. 470.

стају приликом утврђивања истине је још теже препознати, исправити или избећи. Њихова објективна вредност постаје и већа, јер такве легитимизирају истину-тј. ону за коју у овом случају претпостављамо да је истина, а основ такве истине је заправо-неистина.

Може се поставити и питање, треба ли трагати за сваком истином или само једном посебном? Премда, ако претпоставимо да истина води правди, а она је само за сваки случај посебна и једна, онда је проблематичан овај други део питања. Али, ако зарад истраживања претпоставимо да је истина само једна, морамо претпоставити да ће бити оних који ће стићи до те истине и спознати је, прихватити је као такву, док ће са друге стране бити оних који, иако су стигли до истине не прихватају је из неких формалних, материјалних, идеолошких или других разлога. Или је, на крају крајева, не прихватају зато што- не верују.¹⁰

Неки савремени теоретичари сматрају да се већина људи налази „заробљена“ између ставова тзв. фундаменталиста, који верују да су нашли истину и да је она права и једина, и релативиста, који одбијају да истину прихвате. Таква већина „растрзана“ између два различита схватања има само веру и наду да ће до истине, оне објективизирани стићи, једном, и да за њом заиста вреди трагати. Долазак до те истине, до те објективизирани слике света или дела света око нас, јесте нешто што ће их определити, казније, да се приклоне једном од ова два мишљења.

Споменули смо „објективизирање“ истине, тј њено својеврсно потврђивање, или верификовање. Исаја Берлин¹¹ је навео три претпоставке које треба да буду присутне током потраге и суочавања са истином:

1. Сва питања морају имати само један једини одговор, који је потпуно истинит, чак и ако у њему самом постоје извесне грешке.

2. Мора да постоји прилагодљив метод у току истраживања свих до тада расположивих истина, да би се утврдило која је од њих-*највише истинитија*.

3. Истинити искази морају бити међусобно компатибилни, кохерентни, да чине складну и лепу целину.

Из овога настаје нови проблем. **Свако има своју истину.** Она је по свом постанку субјективна и њени начини објективизирања су прилично једноставни. Што више људи прихвата „моју“ истину као „своју“ сопствену, то „моја“ истина постаје „јача“, истина. Утврђивање или конституисање истине јесте **дубоко евалуативан чин**. Током целог тог поступка, нужна и

¹⁰ Alen Coates, *Explaining the Value of Truth, American Philosophical Quarterly*, vol. 16, Nr 2, April 2009, pp 105-117.

¹¹ Choo Han Tech, *Law and Morality on the Age of Bioscience, Part IV, Meaning and Truth, Singapore Academy of Law Journal*, vol 17. issue, September 2005, ppg: 534-565.

доследна примена логичких правила треба да обезбеди још виши –степен истинитости саме истине која се конституише.¹²

Но треба имати у виду и да истина не може да садржи истинитост свих других тврдњи, већ треба да представља истину за све. Вербално исказано, као да и нема велике разлике, међутим, посматрано на онтолошком нивоу, разлика је много између ова два концепта. Ако претпоставимо *истинитост свих тврдњи*, то значи да успостављамо, веома вероватно, вештачки створен систем истине, на лабавим основима, као необориве претпоставке, не дозвољавајући доказивање супротног, тј могућности неистине у њима.

Са друге стране, ако говоримо *о истини за све*, говоримо о њеној мањој или већој прихваћености, веровању, легитимизацији исте. Доказивање истине је, дакле, теже од процеса конституисања истине, јер треба доказати узрок заблуде¹³, тј. зашто би неко сматрао другачије од оног како се утврђује, и тиме појачати веродостојност истине. У том смислу „доказана“ истина“ ће имати чак и већу вредност него „истина сама по себи“.

Неки савремени аутори као што су Доналд Давидсон и Ричард Рорти сматрају да истина није циљ саме наше потраге за истином. Према Рортију, то проистиче из тога што *никада заправо не можемо рећи које је од наших веровања истинитио а које није*¹⁴. Наравно, истинитост неког нашег веровања можемо најбоље доказати применом објективног начина, и то тек након што, што је више могуће, оставимо наша субјективна виђења по страни, колико год да су иста потврђена.

Друге и другачије истине

Правници имају пак своју посебну, *правну истину*. Лукић ју је називао *истином коју утврђују и спроводе државни органи*, која није увек ни акт реалног требања, нити акт реалног стања у држави¹⁵. Државни органи су тако својеврсно оруђе за релативизацију истине коју су сами створили, што нас у неку руку води до демагогије. Поступак утврђивања правне истине значи постепени прелазак са (тешком муком) објективизираних истине на једну верзију истине која је унеколико-субјективна. Јер, овде треба имати у виду да државу препознајемо спрам вредности које она намерава да штити, и да је управо основа сваке државе-вредносни систем који она својим прописима промовише. Ослобођење од магије и религије,

¹² Choo Han Tech, наведено дело.

¹³ Аристотел, Никомахова етика, превод Радмила Шалабић, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Нови Сад- Сремски Карловци, 2000, стр.159.

¹⁴ Glanzberg, Michael, наведено дело.

¹⁵ Радомир Лукић: Систем филозофије права, стр. 470.

сматрао је даље Лукић, је омогућило својеврсно објективизирање поступка трагања и прихватања истине, јер људи, неоптерећни магијским обредима, религијским казнама и другим, више отварају ум за овакве истраге, у којима су битни они сами, а не воља богова и духова¹⁶.

Неминован је ипак сукоб стварне и правне истине, и то када вредносни систем који један режим заступа, постане неприхватљив, тј не одговара тренутном стању у држави. Налазимо и мишљење да право уопште није добро опремљен систем за проналажење било какве истине¹⁷, посебно не оне релеватне, јер сваки доказ се може подвргнути сумњи: у сваком случају се може доказивати супротно од оног што је већ утврђено, а неретко и једном проглашен невин, може постати сутрадан-крив.

Колика је онда вредност истине? Велика. Што је тежи и трновитији пут до њеног достизања то је и њена вредност, како унутрашња тако и спољашња, већа. Колико су опасне игре које истина може играти са нама, са сећањем, са правом? Веома. Правна истина је можда, иако неки теоретичари тврде супротно, један од егзактнијих облика истине саме, јер почиња на „укрштању“ више различитих доказа о постојању или непостојању неког факта или односа. Судија приликом утврђивања истине, придаје веру оној истини коју потврђује више различитих доказа и извора, и то непосредних.

Када Кант тврди да „отвореност више вреди него било која друга политика“¹⁸, он вредност истине издиже не на пиједестал, већ на само степеницу више изнад-лажи, скривања, не-говорења истине. Констан сматра да је говорити истину-дужност¹⁹, и то према онима који имају **право на истину**; дужност јесте есенција права, те је стога **говорити истину-суштина права**. Но како се постаје **адресајом права на истину**, и може ли се то својство изгубити? Констан је навео пример убице, који самим чином убиства није поштовао нечији живот иако му је то била дужност. Изгледа као једноставна формула : ако не извршаваш своје дужности, губиш право на истину, јер штетиш другоме. Сходно принципу талиона и теби ће бити нанета штета ускраћивањем-истине. Истина, тачније дужност истинољубивости не може бити посматрана као апсолутни императив, у случају када неко лице одбије да поштује дужност заштите живота другог лица, или другог угрози на било који начин. **Казивање истине**, тврди Кант **чини**

¹⁶ Радомир Лукић, наведено дело, стр. 471.

¹⁷ *Translating Truth, Book note on „Troubling Confessions: Speaking guilt in Law and Literature“*, Peter Brooks, University of Chicago Press, 2000, in : *Harvard Law Review*, vol 114, issue 2, december 2000, ppg : 640-647.

¹⁸ Имануел Кант, Бенжамен Констан: Право на лагање, Службени гласник, Београд, Едиција 1001 књига, 2008, стр. 33, цитат према фусноти 3.

¹⁹ *Ibid*, стр. 36.

свети моћућим, тј омогућава његово постојање. Не рећи истину, значило би на неки начин убити свет, убити постојање, а пре тога да светом завлада неправом, анархија и безвлашће.²⁰

О лажи, или не-истини

Сви до сада познати покушаји дефинисања лажи су у себи садржали као битан елемент *намеру да се особа којој се лаж саопштава обмане и превари*. Лаж је не-истина, супротна истини, потпуно или делимично искривљена слика тачног факта или односа. До тог искривљавања долази случајно или намерно. Случајно, када је онај који казује лаж у заблуди да говори истину, те у том случају, сматрају неки савремени филозофи, се не може ни рећи да је реализовано-биће лажи.²¹ Јасна намера да се неко обмане у погледу садржаја неке тврдње означава-биће лажи, и самим тим и њена спознаја представља не крај потраге, као што је то случај код истине, него истовремено и почетак нове потраге за истином.²² Но, постоји и трећа могућност, када особа изриче неку тврдњу која није ни истина ни лаж, јер основни услов за испуњење ситуације из те тврдње не постоји. Самим тим, та особа нити лаже нити говори истину.

Платонов Атињанин је пробао наћи оправдање за лаж, изречену у праведне или друге добре сврхе. Наиме, сматрао је да понекад лаж може пре некога мотивисати да учини нешто добро, и то добровољно, него што би томе допринело истинито стање²³. Слично питање је поставио и Кант²⁴: да ли је могуће, дозвољено или оправдано лагати да би се извукли из неке непријатне ситуације, спасили се казне или једноставно ублажили казну која нам следи.²⁵ Лаж се као таква може желети, али више као изузетак, не-

²⁰ Имануел Кант, Бенжамен Констан: *Право на лагање*, стр. 5.

²¹ Mahon, James Edwin, "The Definition of Lying and Deception", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2008 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/lying-definition/>. Овде се као добар пример наводи прича Жан Пол Сартра, "Зид" у којој заробљени револуционар Пабло Ибиета, верујући да лаже, заправо случајно одаје право склониште свог саборца. Мислећи да говори лаж која ће њега ослободити и заварати траг његовог сарадника, он изговара истину која осуђује.

²² Mahon, James Edwin, наведено дело.

²³ Platon, наведено дело, стр. 59.

²⁴ Имануел Кант, Бенжамен Констан: *Право на лагање*, Службени гласник, Београд, едисија 1001 књига, 2008, стр. 13.

²⁵ Ако би ово питање буквално схватили и доследно га примењивали, сваки починилац кривичног дела ма колико тешког, имао би потпуно легитимно право да-слаже у своју одбрану, јер би тиме отклонио примену казне на себе због почињеног дела. Међутим, кривични законици предвиђају кривична дела давања лажног исказа сведока или вештака, као дела која се могу казнити чак затворском казном, док се лагање од стране оптуженог

го као опште правило и *право на лагање*. У супротном, општи закон којим би се налагало лагање не би успостављао обавезу давања обећања, у чију реализацију сумња и онај који даје обећања као и они којима се та обећања дају. Даље, вероватно би они који би били погођени тим општим законом о лагању, тј они којима би била изречена лаж, у другој ситуацији били спремни да узврате истом мером.

Човека, даље сматра Кант, не треба сматрати само средством за остварење неких циљева²⁶, јер он као умно биће јесте и *сврха чињења неке радње*. У супротном лагање човека представљало би посматрање човека искључиво као средства а сврху би добило-лагање, јер сврха без лагања не постоји. У том смислу, лагање постаје вредније од човека самог, и човек сам по себи није довољно вредан да буде сврха самостално сам по себи, него је потребно да му се придода својство лаганог човека (тј. човека коме се лаже, који је жртва лагања као процеса) да би добио своју сврху.

Лаж је негација истине, било да се иста изговара у добре или лоше сврхе. Лаж је не-истина, а физиономија предправног окружења је пуна примера не-истине.²⁷ Но држава је иступила из предправног окружења, те себи не може и не сме дозволити не-истине. Неки савремени теоретичари, сматрају да лаж не поништава стварност, већ је на изванредан начин легитимизира, тако што се лажи, као негације истине-прихватају, било у виду потпуног игнорисања правог стања ствари или заменом стварности са неким другим обликом, рпихватљивијим у тренутној ситуацији.²⁸ Лаж је и повреда самог себе, не само дужности да се говори истина, то је и повреда дужности према другима и према себи.

Кант је дефинисао две врсте лажи²⁹: спољашњу и унутрашњу. *Спољашњом лажи* човек себе чини предметом презира у очима других, а *унутрашњом*-предметом презира у сопственим очима.³⁰ У првом случају повређује достојанство других људи, у другом-сопствено достојанство. Изговорити лаж другоме и не веровати у то што изговарате је довољно лоше само по се-

увек посматра као отежавајућа околност приликом одређивања врсте и дужине трајања казне. Тако да, посматрано са кривичноправног аспекта, право на лагање би само избрисало дужност говорења истине у судском поступку, умањило или у потпуности уништило шансе за правдом, а починиоце брзо и ефикасно пуштало на слободу, уз потенцијалну опасност поврата.

²⁶Имануел Кант, Бенжамен Констан: Право на лагање, стр.19.

²⁷ Герхард Шпенгер: О вредности истине И "истине" у праву, Правни живот бр 12/1997, стр.1108.

²⁸ *Ibid*, стр. 1109.

²⁹ Имануел Кант, Бенжамен Констан: Право на лагање, стр.57.

³⁰ Предсократовски свет није познавао "спољашњи" и "унутрашњи" свет, већ је јединствено поимање истине, према Шпенгеру, било основом битисања у целини. Герхард Шпенгер, наведено дело, стр. 1110.

би. Изговорити лаж другоме и сам веровати у њу је већ стање помало изопачене свести и савести, искренутог виђења стварности и света око себе.

Пут до пакла је поплочан добрим намерама; или оним „што се нуди као да је поуздано а свесно се зна да је субјективно непоуздано“.³¹ И „добронамерна“ лаж може постати кажњива законом, без обзира на свој племенити разлог изговарања. Оппрост лагања јесте хришћански чин, и опроштеном ће ипак бити на располагању царство небеско; но у несавршеној земаљској држави ће иста та лаж бити можда санкционисања одузимањем имовине, затворском казном, спаљивањем на ломачи или-срамотом, у крајњој линији. Тако ће лаж, била штетна по друге, нас саме или не била штетна уопште, увек бити санкционисана³². Само ће наши разлози, оправдавања пред самим собом и пред другима налагати да понекад уз помоћ једне лажи-прикријемо другу раније изречену лаж. Тиме се раније изреченој лажи не придаје легитимитет, у правном и логичком, већ само у психолошком смислу.

Ако се овом чину не би придала никаква вредност, или би добио неку условно речено помирљиву, мању вредност него што би иначе требао добити, то би значило, сходно Дворкину³³, да поништавамо целокупну структуру моралности као такве. Везаност истине за моралност и одрицање од моралности са стране лажи би било присутно и када би била изговорена истина само од стране једне особе, односно у другом случају када би била изговорена лаж од стране једне особе, све и да је она убеђена да је изговорено-истина. Да резимирамо, ако превара проузрокована лажима постане правно релевантна, неопходно је и да буде утврђена, својеврсним методолошким супротстављањем истини, која такође треба бити правним путем претходно утврђена.

Етичке лекције које проистичу из истине и лажи

Питање истине је најчешће у историји постављано. И још чешће од тога на њега није било одговора, или одговор није био-задовољавајући. Истина је, неки сматрају, „прекинула свој контакт са светом, који га тера да осети своју необезбеђеност и несавршеност“.³⁴ Филозофи је посматрају као „правну вредност и смисао цивилизованог живота у људској заједници“.³⁵

³¹ *Ibid*, стр. 47, фуснота 3.

³² *Ibid*, стр. 58.

³³ *Truth's Empire-A Reply to Ronald Dworkin's Objectivity and Truth, Australian Journal of Legal philosophy, Nr 65/2001, ppg 64-66.*

³⁴ Герхард Шпенгер, наведено дело, стр. 1116.

³⁵ Цитат према: Гордана Вукадиновић: Теорија државе и права II, Футура публикације, Петроварадин, 2007, стр. 244.

У пракси, ако заиста има правде, због крхкости истине требало би строжије кажњавати оне који лажу. Премда је и Хана Арендт давно констатовала да је *моћнија свака лаж која се налази близу врхова њолијичке и економске моћи*, и то од сваке истине коју признаје и познаје обичан народ, стварност говори у прилог тези да је масу лакше изманипулисати и покренути управо-лажима. Произилази да је данашњи, савремени човек 21. века тотални *homo politicus*, а будући да је говорити истину тотално аполитично, сводимо све на то, да смо у ствари окружени мноштвом бар- не-истина.³⁶

Линија између моралног и неморалног, етичког и политичког није тако видљива, посебно не у политици³⁷. Са друге, правна истина, узета као она која се утврђује у судским поступцима, оставља већи простор за размишљање и доказивање невиности. Бројни случајеви погрешних осуда, извршених смртних казни према лицима за које је материјална истина, као основ за утврђивање њихове кривице и изрицање капиталне казне, била погрешно утврђена, треба да буду опомена и правосудном систему, да обрати већу пажњу и на овај појавни облик истине.

Кант је увек говорио да је лагање морално погрешно. Сматрао је да се сви рађамо са посебном вредношћу људског достојанства, која се нарушава услед лагања. Да бисмо се понашали као људи са том примесом хуманог које нас разликује од анималног, треба да имамо слободу избора. Слобода избора нам је увек сужена са лажним информацијама које имамо и на основу којих доносимо погрешне одлуке. Лагање нас, дакле, омета да испунимо у потпуности свој најбитнији *квалијетет да бирамо, и да то чинимо њојично слободно*. Када моје лажи воде до другачијег исхода него што би био да сам изрекао истину, то значи да сам нарушио достојанство и аутономију личности која је одлучивала.³⁸ Слично су посматрали и Аурелије Августин и Тома Аквински, чак су неке лажи сматрали опаснијима по друштво, државу и религију.³⁹ Стога, *истињој тогора њ треба да буде њрва ејичка лекција ујћена новим члановима друштва*.

³⁶ Gail M. Presby: *Arendt on Language and Lying in Politics*, *Peace Studies Journal*, Vol. 1, issue 1, Fall, 2008, ppg 32-64.

³⁷ Према Арендтовој, политика и истина, тачније-истинољубивост су у константном конфликту, јер нуде алтернативне начине за обезбеђивање егзистенцијалне стабилности. Филозофија као таква је уклоњена из овог дискурса, јер она нуди установљавање рационалних принципа који, чим се једном конституишу, одмах стабилизују људско постојање. Ronald Beiner: *Rereading Truth and Politics, Philosophy and Social Criticism*, vol 34/2008, ppg 123.

³⁸ Tim C. Mazur: *Lying, Issues in Ethics - V. 6, N. 1 Fall 1993*, <http://www.scu.edu/ethics/publications/ie/v6n1/lying.html>, приступ сајту: 13. август 2012. године

³⁹ Mitchell S. Green: *Truth-telling*, текст доступан на: <http://people.virginia.edu/~msg6m/TRUTHTEL.pdf>, приступ сајту: 13. август 2012. године

Треба имати у виду да и филозофију често називамо „потрагом за вечном истином“, која ће трајно залечити све проблеме и зауставити сваку негативну реакцију обичног народа, а у циљу свеопштег благостања. Но такав баланс је теоријски само могуће успоставити, док је практичка димензија у многе другачија. Човеку је суђено да поставља питање истине, које је добило своју унеколико бољу димензију-бољу, зато што је реалнија, више повезана са стварношћу и онтолошки је тренутно прихватљивије- димензију питања усмереног на услове могућности истине⁴⁰. Истина је, као и правда, исконски повезана са човеком, њему својствена, а спознавање њене суштине јесте и биће увек егзистенцијално важно за човека.

Немогуће је уошћити не лајати. Немогуће је бар једном не ући у затворени круг лажи, обмана, самообмана и превара. С. Бок је дефинисала **принцип истинољубивости**: тиме што говоримо истину, ми чинимо оно што би требали да би одржали праксу ос које имамо користи. Ми лично, дакле, имамо непосредну корист од тога што желимо да свако ради свој „део посла“ у систему унутар кога се требамо уздржавати од лагања. Са друге стране, реципроцитетно се захтева да и ми поступамо на исти начин како очекујемо од других људи.⁴¹ Истини је, пак, кажу прагматисти, суђено да победи, али тако и на такав начин да се о томе јавно и не проговори. Истина би, сматра Рорти критикујући Милтона⁴², требало да победи у ономе што се назива „отвореном и слободним сусретом са свима“. „*Либерално друштво је*“, сматра Рорти даље, „*оно које се задовољава да 'истиништим' назове све што год буде исходом њаквих сусрећа*“⁴³.

Последице сусрета и сукоба које имају истина и лаж могу и у свом најдрастичнијем виду да утичу на људске животе, далеко од свих филозофских настојања да **правада увек побеђује а да истина ослобађа**⁴⁴. Остаје као кључно питање, да ли је вредније познавати истину, чак и ако она повређује, или је боље остати у својеврсном тунелу лажи и бити заштићен, и оставити истину тамо где јесте, због нас самих.

⁴⁰ Герхард Шпенгер, наведено дело, стр 1116.

⁴¹ Fullinwider, Robert K., 'Sissela Bok on lying and moral choice in private and public life - an amplification', the encyclopaedia of informal education, www.infed.org/thinkers/bok_lying.htm. приступ сајту: 13. август 2012. године

⁴² Rorty, R. (1995): *Kontingencija, ironija i solidarnost*, Zagreb: Naprijed

⁴³ Ibid.

⁴⁴ За склоп веровања у постојање „природног завршетка истраживања, реалног стања ствари“, „реалности иза појаве, јединог истинитог описа онога што се догађа, коначне тајне“, који би притом једном за свагда окончао процес размишљања о томе шта да чинимо са собом, Ричард Рорти је предложио термин „избавитељска истина“. Она је израз једне потребе коју су религија и филозофија покушале да задовоље, потребе да се све „уклопи у један једини контекст, контекст који ће се некако показати као природан, суђен и јединствен“. Rorty, R. (2004): "Propast izbaviteljske istine i uspon književne kulture"; *Treći program Radio Beograda*, leto-jesen (III-IV) 2004, br. 123-124, str. 139-158.

*Dragana Ćorić, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law Novi Sad*

Modernity of Relationship between the Truth and the Lie, and their Ethical, Philosophical and Social Value

Abstract

Relationship between the truth and the lie has been changing thruout different periods of time. It seems that the truth, although beautiful and solid value, that is needed as a cornerstone for establishing justice, has no more significant role in the world, because lying, or- untruthfull telling , sets limits to the truth. What is their ethical, philosophical and social value and what is their relationship?

Key words: the truth, the lie, untruthfull telling,ethics

